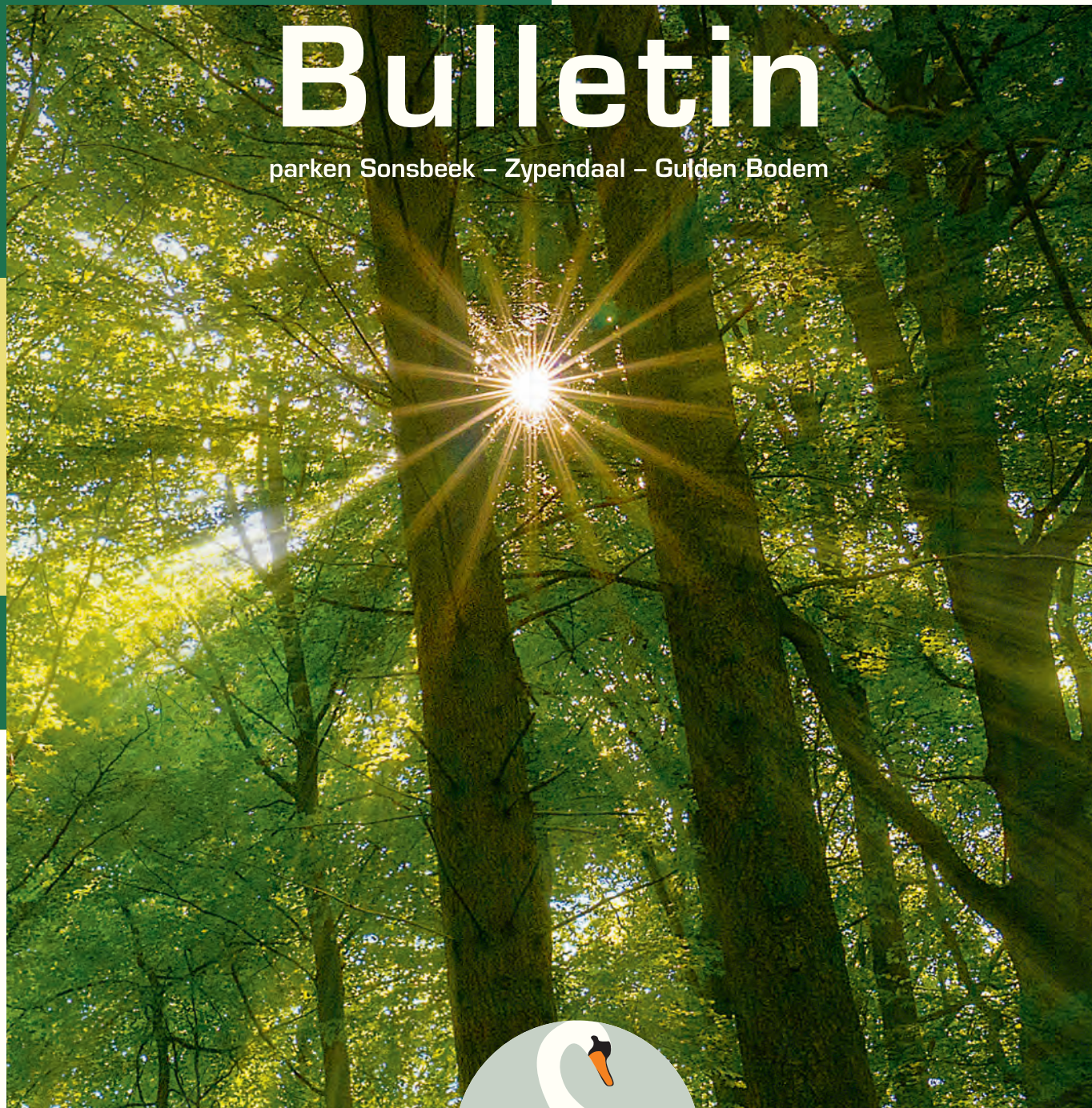

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden
van
Sonsbeek

Nog geen
parkvriend?
Word lid!

Z O M E R 2 0 2 5 – J A A R G A N G 3 7 – N U M M E R 2

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie bedraagt per jaar voor particulieren €17,50 voor verenigingen €35 en voor bedrijven €50.
Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek.

CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Margreet van Gastel (voorzitter@vriendenvansonsbeek.nl)
Secretaris: Frank van den Elshout (secretaris@vriendenvansonsbeek.nl)
Penningmeester/ledenadministratie: Peter van der Linde (penningmeester@vriendenvansonsbeek.nl)

Leden: Sanne Blok, Niels van der Graaff, Lonneke Kranendonk, Christine Paris

Adviseurs: Huig Velders (juridisch adviseur), Jan Floor (beheerder parken gemeente), Pim van Oers (jongeren)

Aanmelding nieuwe leden

Scan de QR-code en vul het formulier in op:
vriendenvansonsbeek.nl/lid-worden
of mail naar: info@vriendenvansonsbeek.nl.

Postadres: Molenplaats Sonsbeek
Zijpendaalseweg 24a
6814 CL Arnhem

Website

vriendenvansonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie: natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: In deze uitgave staat het element vuur centraal. Dit verbeelden we op de cover met de zon in het park – als stralende vuurbal aan de hemel. Zonnestrallen breken door het gebladerte en roepen de kracht van vuur op. Foto: Rinus Baak.

3 Van de bestuurstafel: Margreet van Gastel over het thema vuur in deze uitgave.

3 Actueel: Wat speelt er in onze parken? Enkele nieuwsberichten uit de afgelopen periode.

4 Activiteiten: Informatie over wat er de komende tijd zoal te doen is bij Molenplaats Sonsbeek en in onze parken.

5 Ontmoeting: Fotograaf Rinus Baak ontmoet horeca-medewerkster Annabelle van Diepen op het Lentefestival.

6 en 7 Brandgevaar in het park: Met zomers weer, hitte en droogte, neemt het gevaar op natuurbrand toe. Een verhaal over de risico's en wat je als bezoeker kunt doen om het park veilig te houden.

8 en 9 Zon en hemelvuur: De zon die tussen bomen prikt, op zonzonbidders schijnt of zich toont als regenboog; het resultaat van blikseminslagen in het park: fotograaf Rinus Baak vangt alle gedaanten van hemelvuur.

10 en 11 Amorsrond: In het hart van Sonsbeek kruisen zes paden elkaar op een groene rotonde waar de liefde centraal staat: het Amorsrond. Edwin Verdurmen neemt ons mee naar deze bijzondere liefdesrotonde in het park.

12 en 13 Vergeten vuurwachter: Aan de rand van park Gulden Bodem ligt een vergeten brandvijver. Ooit cruciaal in de strijd tegen vuur, nu een stille getuige van het verleden. Lonneke Kranendonk onthult het verhaal achter deze verborgen plek.

14 en 15 Oranjerie verwoest door brand: Ooit stond in Sonsbeek een statige oranjerie vol exotische planten. In 1897 werd het gebouw verwoest door een grote brand. Edwin Verdurmen dook in de archieven en brengt de geschiedenis van dit verdwenen monument tot leven.

Achterpagina: Vogelkenner en natuurfotograaf Koos Dansen belicht het vuurgoudhaantje – een mini-vogettje van slechts zes gram met een vurige streep op zijn kop.

Aan dit nummer werkten mee: Koos Dansen, Annabelle van Diepen, Margreet van Gastel, Jan Floor, Abel Schaminée.

Van de bestuurstafel

Aarde, water, lucht en vuur zijn de vier elementen die we nodig hebben om te leven. Dit nummer is gewijd aan het thema vuur.

Zeer toepasselijk, want vuur kwam en komt in alle gedaantes voor in het park. Van vurige liefdes tot allesvernietigende branden. Gelukkig is die laatste variant ons vandaag de dag bespaard gebleven. Helaas in het verleden niet en daarover kunt u onder andere in dit nummer lezen.

We hebben te maken met een extreem droog voorjaar en dus is het oppassen geblazen. Een stukje glas in de zon of een smeulende sigarettenpeuk kunnen al verstrekkende gevolgen hebben. En daarvoor doen we dan ook aan iedereen een oproep om op te letten! Zie ook de tips op pagina 6 en 7.

Vuur heeft ook mooie kanten. Daarbij kunnen we denken aan de eerder genoemde vurige liefdes of vurige muziek op de Ronde Weide. Naast de

mooie natuur is er dus veel te genieten. Intussen wakkeren wij als bestuur het vuurtje aan en houden we vurige pleidooien om te voorkomen dat het Feestaardvarken in Sonsbeek komt...

Wij wensen u een mooie zomer met veel warmte!

*Namens het bestuur,
Margreet van Gastel, voorzitter*

Actueel

Michelinster voor Sonsbeek

Park Sonsbeek is opgenomen in de Michelin-reisgids – een terechte erkenning! De Vrienden van Sonsbeek zijn trots dat dit bijzondere park, geliefd om zijn natuur en cultuurhistorie, nu ook internationaal erkenning krijgt. Deze ster onderstreept het belang van goed beheer en behoud. Gefeliciteerd Arnhem, met deze groene mijlpaal!

Feestaardvarken in Park Presikhaaf?

De Schouwgroep van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem heeft landschapsarchitect Theo Reesink gevraagd om voor de werkgroep 'Feestaardvarken naar Park Presikhaaf'

een situatieschets te maken. Op dat ontwerp is te zien hoe mooi het Feestaardvarken in Park Presikhaaf tot zijn recht zou kunnen komen.

Nieuwe route markeringen

De wandelroutes in Sonsbeek zijn voorzien van nieuwe, duidelijke markeringen. Ze maken deel uit van een regionaal wandelnetwerk van 1.300 km. Dankzij één uniforme, houten paal per locatie oogt het mooier en overzichtelijker. Het wandelnetwerk (inclusief 'Op pad | Regio Arnhem Nijmegen' app) is tot stand gekomen

door een samenwerking tussen twaalf gemeenten en de Provincie Gelderland.

Poort van de Veluwe

Sonsbeek wordt dé groene toegangspoort tot de Veluwe. Molenplaats Sonsbeek verbindt straks het lokale en Veluwe verhaal, met goede voorzieningen en informatie voor bezoekers. De route vanaf de Sonsbeekzijde van het station wordt duidelijker en groener. Na aanpassingen op eerdere ontwerpen (door meedenken van omwonenden en belanghebbenden, waaronder de Vrienden) start de uitvoering dit najaar. Voorjaar 2026 moet de route én de verbeteringen van het gebied rondom Molenplaats Sonsbeek en Watermuseum klaar zijn.

Lees meer onder het kopje 'nieuws' op onze website.

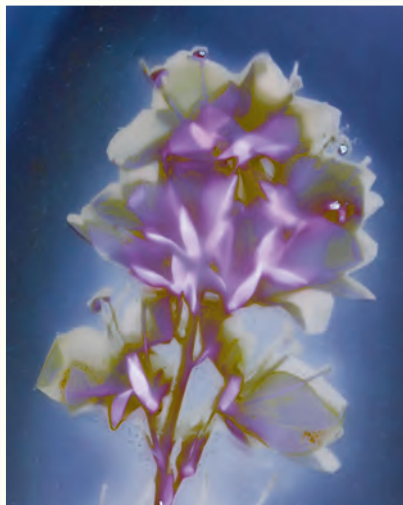
Activiteiten in Sonsbeek

Molenplaats Sonsbeek is het startpunt voor wandelingen, fietstochten en ontdekkingstochten door het Sonsbeekpark. Deze groene ontmoetingsplek verbindt natuur, historie en lokale smaken, en biedt ruimte voor duurzame evenementen, parksafari's én vergaderingen midden in de stad én het groen.

Workshop Lumenprint

Op vrijdag 28 juni en zaterdag 27 juli organiseert kunstenaar Abel Schaminée een creatieve workshop lumenprint in de parkzaal van Molenplaats Sonsbeek. Tijdens deze workshop ontdek je hoe je zonder camera, maar mét zonlicht, natuurlijke materialen en lichtgevoelig papier verrassende analoge afdrucken maakt.

Abel Schaminée, wiens expositie 'Maanlicht' nog tot en met 27 juli in Molenplaats Sonsbeek te zien is, laat je laagdrempelig kennismaken met lumenprint. Zijn fascinatie voor natuur,

licht en experiment komt tot leven in deze inspirerende workshop. Lumenprint is een analoge fotografietechniek waarbij je natuurlijke materialen zoals bladeren en bloemen op lichtgevoelig papier legt. Door dit bloot te stellen aan uv-licht ontstaat een kleurrijke,

vaak verrassende afdruk. Ervaring is niet nodig – alleen nieuwsgierigheid en zin om te experimenteren!

De workshop duurt van 14.00 tot 16.00 uur en deelname kost €20 per persoon. Aanmelden kan via abelschaminee@gmail.com. Meer informatie over Abel en zijn werk vind je op abelschaminee.com.

Informatie over de activiteiten vanuit Molenplaats Sonsbeek kunt u vinden op natuurcentrumarnhem.nl/activiteiten-molenplaats-sonsbeek.

Ranger Pim van Oers. Foto: Susanne Reuling, Natuurcentrum Arnhem.

Nog meer te doen in Sonsbeek

Elke eerste woensdag van de maand van 10.30 tot 12.00 uur Gezond Natuur Wandelen en vanaf 14.00 uur Sonsbeek Safari met Ranger Pim. Beide vanuit Molenplaats Sonsbeek. Elke zaterdag om 9.00 uur start de Sonsbeek parkrun bij het Chinees Paviljoen (parkrun.co.nl/sonsbeek).

6 en 13 juli	Park Open op de Ronde Weide
11, 12, 13 juli	Legends of Rock at the Park i.s.m. Park Open
26-27 juli	Flow in the Park Festival
27 juli	Workshop lumen print in Molenplaats Sonsbeek
2 aug.	Pathé outdoor Cinema bij Stadsvilla Sonsbeek (silent cinema)
7 aug.	Europees Jongleerfestival in Sonsbeek
4 sep.	Groen Arnhem LIVE in Molenplaats Sonsbeek
11 sep.	Stadsnatuur Meetup in Molenplaats Sonsbeek
27 sep.	Oogstfeest GraanGeluk bij De Witte Watermolen

Bekijk de actuele agenda op sonsbeekagenda.nl.

Ontmoeting

Muzikaal vuur op het Lentefestival

Het Lentefestival luidde de lente in met zon, muziek en vrolijkheid. In park Sonsbeek klonk op diverse plekken live muziek. Fotograaf Rinus Baak sprak tussen de optredens door met Annabelle van Diepen, die haar ervaringen deelde vanaf haar vertrouwde werkplek: Ketelhuis Sonsbeek.

Horecamedewerker Annabelle van Diepen

Een muzikale start van de lente

Het Lentefestival* was weer een mooi, muzikaal begin van een ontluikend seizoen. Op verschillende plekken in het park werd live muziek gespeeld. Na genoten te hebben van veel muzikale passie op een aantal locaties, kom ik bij Ketelhuis Sonsbeek Annabelle van Diepen tegen. Ik ken haar van een eerdere ontmoeting in het park. Zij is al meer dan tien jaar in de horeca in Sonsbeek werkzaam en heeft de overgang van De Palatijn naar Ketelhuis Sonsbeek** meegemaakt.

Een middag vol sfeer en samenzijn

Het loopt tegen het einde van de middag en Annabelle vertelt me dat het optreden op deze locatie (door jazzzanger Ronald Douglas & band) eerder is gestopt. Een foto van het optreden

zit er dus niet meer in. Annabelle biedt aan wat te vertellen over haar beleving van de zonnige en muzikale middag. "Deze zondag was echt zo'n dag die gewoon helemaal klopte," zegt ze. "Heerlijk weer, koude drankjes en iedereen vrolijk. Sonsbeek stond vol mensen die duidelijk zin hadden in de lente. Bij ons in Ketelhuis Sonsbeek stond er live een jazzband klaar om op te treden. Onze gasten ontspanden op het terras of swingden mee."

Wachtend op de Zomer bij Molenplaats Sonsbeek

The Charlestown Jazzband bij Sonsbeek Paviljoen

Een moment van bezinning

Tijdens het optreden had de zanger medische hulp nodig, wat even schrikken was, maar gelukkig liep het goed af. Na haar dienst blijft Annabelle graag nog even nagenieten van de omgeving. "Het besef kwam weer binnen: ik bof eigenlijk maar met zo'n prachtige werkplek!" De muziek die we vandaag hoorden, paste goed bij de sfeer van de eerste warme lentedagen. Met een zonnig en muzikaal gemoed gaan we op weg naar de zomer. De toon is gezet!

Tekst en foto's: Rinus Baak

The Tributes bij Grand Café aan de Beek

DJ Lourenz bij Brasserie de Boerderij

Tessa & Bas bij Stadsvilla Sonsbeek

* Het Sonsbeek Lentefestival was dit jaar op zondag 13 april. Op zes locaties in park Sonsbeek (Molenplaats Sonsbeek, Grand Café aan de Beek, Sonsbeek Paviljoen, Brasserie de Boerderij, Stadsvilla Sonsbeek en Ketelhuis Sonsbeek), kon je gratis genieten van livemuziek met een Arnhems tintje.

** Ketelhuis Sonsbeek (voorheen De Palatijn) en Stadsvilla Sonsbeek vormen samen Buitenplaats Sonsbeek. Het volledig gerenoveerde Ketelhuis opende voorjaar 2024 (vrijdag t/m maandag, vanaf 11 uur). De nieuwe naam komt niet uit de lucht vallen: het gebouw deed ooit dienst als ketelhuis voor de Witte Villa. Nu is het één van de jongste rijksmonumenten van Nederland, omarmd door het groen van het park.

Droogte en vuur: blijf alert in het park

Onze parken zijn in de zomer dé plek om te ontspannen, picknicken of af te koelen in de schaduw. Maar met het zomerse weer neemt ook het risico op natuurbrand toe. Eén onvoorzichtige actie kan al genoeg zijn voor flinke schade. Wat kan er misgaan? En wat kan je als bezoeker doen om het park veilig te houden?

Vuur en schade in het verleden

Branden in het park zijn helaas geen uitzondering. In mei 2012 ging het mis bij kunstwerk *The Lazy King* in park Sonsbeek. Het werk raakte zwaar beschadigd door vandalisme met vuur. Pas eind 2013 kwam er een nieuwe 'hufterproof' versie, want het originele beeld was onherstelbaar

beschadigd. Nog heftiger was de brand in 1897 in de orangerie bij de Witte Villa. Die ging in vlammen op en werd nooit herbouwd. Meer over deze verwoestende brand lees je verderop in dit Bulletin. Zulke incidenten laten zien hoe kwetsbaar onze parken zijn – voor natuur én cultuur.

Wat doet de gemeente bij droogte?

De gemeente Arnhem neemt droogte serieus. Bij langdurige droogte en hitte komen er waarschuwborden en letten handhavers extra op open vuur en roken. Ook experimenteert de gemeente met natuurlijke bufferzones van minder brandbaar groen. Maar preventieve maatregelen werken alleen als bezoekers meedoen (zie kader rechtsonder). Eén weggegooide

peuk of barbecue op de verkeerde plek kan al voor flinke schade zorgen.

Wat mag wel, wat niet?

Open vuur is in alle Arnhemse parken verboden. Dat geldt voor vuurkorven, fakkels en kampvuurtjes. Barbecueën mag alleen op de daarvoor aangegeven plekken en onder duidelijke voorwaarden (zie kader rechtsboven). Roken is niet verboden, maar wees bij droogte extra voorzichtig. En laat geen afval achter, vooral glas is gevaarlijk: het werkt als een vergrootglas en kan in de zon brand veroorzaken.

Kleine acties, groot verschil

Brandpreventie is niet alleen iets van de gemeente. Als bezoeker kan je echt

het verschil maken. Even checken of je peuk echt uit is, afval opruimen, of iemand aanspreken die iets gevaarlijks doet – het zijn kleine dingen die grote rampen kunnen voorkomen. Boswachter Alex Plantinga, actief op de Veluwe, zegt het duidelijk: “Je hoeft het bos niet te mijden bij droogte. Sterker nog, het is er vaak heerlijk koel. Maar wij kunnen niet overal tegelijk zijn. Oplettende bezoekers zijn onze extra ogen en oren.”

Laat de zomer niet in rook opgaan

Veilig genieten van het groen? Dat begint bij opletten. Volg de regels, blijf alert en denk aan anderen. Zo zorgen we er samen voor dat onze parken veilig en mooi blijven – ook als het buiten snikheet is.

Tekst: Lonneke Kranendonk.

Foto's: Rinus Baak

Barbecueën in Sonsbeek? Houd je aan de regels!

Barbecueën mag in de Arnhemse parken, als je je aan de regels houdt. Je mag alleen barbecueën op speciaal aangewezen grasvelden, zoals bij Stadsvilla Sonsbeek en Huis Zypendaal. Niet in bossen, omheinde weilanden of in het hoge gras!

Gebruik een stabiele barbecue op pootjes, of zet een wegwerpbarbecue op een steen of tegel. Zo voorkom je brandschade aan het gras. Houd altijd minstens vijf meter afstand van bomen en struiken en zet een emmer water of blusmiddel klaar. Zorg dat je barbecue volledig uit is als je vertrekt, en laat géén kolen of afval achter. Gloeiende resten? Laat ze afkoelen en neem ze mee, bijvoorbeeld in een krant.

Let op: bij droogte (code oranje of rood) is barbecueën verboden.

Check altijd de borden bij de ingang van het park of kijk op www.arnhem.nl om te zien of barbecueën is toegestaan. Respecteer andere bezoekers, houd voldoende afstand, en maak er een gezellige én veilige barbecue van!

Wat kun je doen als bezoeker?

Do's en don'ts in het park

✓ Wel doen:

- Houd je aan de regels rond vuur en barbecue.
- Ruim je afval op (en help mee zwerfafval op te ruimen).
- Doof sigaretten helemaal en gooi ze in een afvalbak (of gebruik een zakasbakje).
- Spreek anderen vriendelijk aan op risicovol gedrag.
- Wees alert en meld gevaarlijke situaties of brandlucht.

✗ Niet doen:

- Open vuur maken (dus geen kampvuren, vuurkorven of fakkels).
- Afval laten slingeren, vooral geen glas of blik.
- Roken bij droogte (of alleen met veel voorzichtigheid).
- Barbecueën op plekken waar dat niet mag.
- Een gloeiende barbecue achterlaten.

Zon en hemelvuur

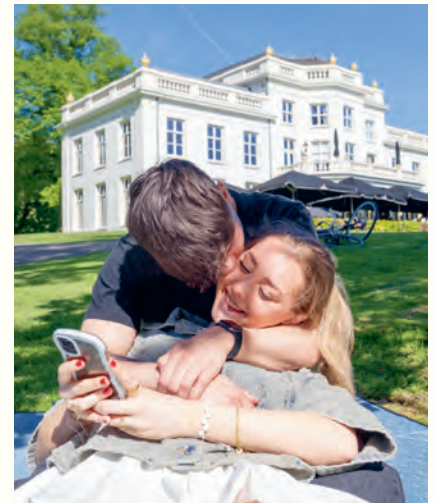
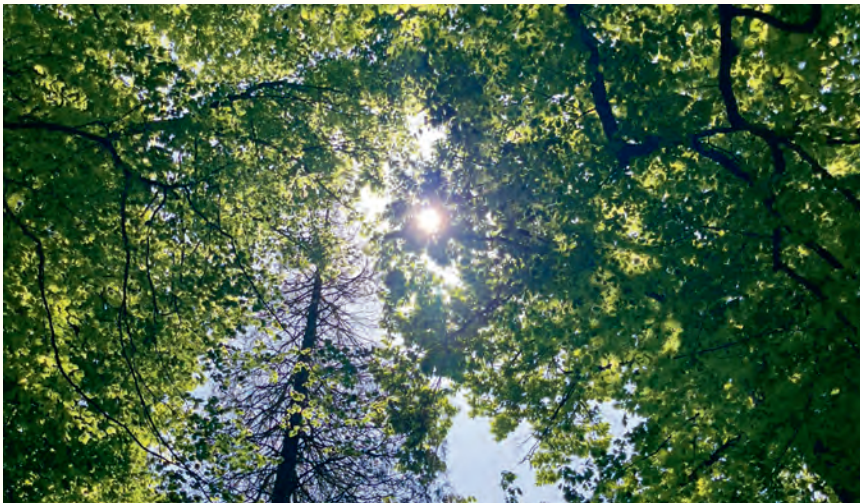
Het vuur op deze foto's komt van de zon en de bliksem. Zonnestralen prikken tussen de bomen en werpen patronen op de bodem. Mensen zonnebaden of spelen in het zonlicht. Soms toont de zon zich als een cirkel van regenbooglicht. En in zeldzame woede slaat vuur uit de lucht – bliksem die met kracht inslaat op oude stammen. Vuur dat verwarmt, verlicht en verwondert.

Foto's: Rinus Baak

Foto: Marco Derksen/Flickr

Amorsrond

De liefdesrotonde van Sonsbeek

Er is een plek in Sonsbeek waar zes paden elkaar vinden, een groene rotonde waar de naam van de god der liefde zachtjes door het gebladerte fluistert: het Amorsrond.

De eeuwige kracht van Amor

Amor, die vurige Romeinse god met zijn onfeilbare pijlen, zwerft al ruim tweeduizend jaar door de harten van stervelingen. Eén schicht van zijn boog, en het bloed begint sneller te stromen, ogen gaan stralen en stemmen trillen van stil verlangen. Maar waarom draagt deze plek zijn naam?

Passie tussen etiquette en plicht

Ooit, in tijden van adellijke allianties en zorgvuldig gesmede familiebanden, werd de liefde meer berekend dan bevlogen. Jonge edelen, bestemd om te trouwen voor familie en faam, werden naar het Amorsrond geleid. Daar, op bankjes omgeven door groen, kregen ze de kans om elkaar te leren kennen – om woorden te wisselen en blikken te vangen. En dan, als de geliefden het troffen, vloog een pijl van Amor hun kant op en ontstak deze een vonk waar slechts plicht het doel was.

Liefde leeft voort in Sonsbeek

Ook nu nog zie je hen zitten, verliefde stelletjes, hand in hand, verloren in elkaars ogen. Het Amorsrond blijft een plek waar harten elkaar ontmoeten en waar liefdevol wordt gefluisterd.

Een beeld als symbool van verlangen

In het midden van deze rotonde staat nu een stenen sculptuur, ook Amorsrond genaamd, van de hand van beeldend kunstenaar Adri Verhoeven. Gevormd uit hardsteen, vertelt het beeld over de onzichtbare spanning die tussen mensen kan groeien. Het werd geplaatst tijdens de restauratie van het park, ter viering van honderd jaar Sonsbeek als stadspark.

Een plek vol verhalen

Het Amorsrond is meer dan een plek – het is een verhaal uit het rijke verleden van Sonsbeek, een ontmoetingsplaats voor verliefde zielen, of die nu gestuurd worden door familie, door een vurig verlangen, of door een onzichtbare god met pijl en boog.

Tekst en foto: Edwin Verdurmen

De sculptuur Amorsrond (1999), van de hand van kunstenaar Adri Verhoeven, staat op een kleine heuvel in park Sonsbeek, precies op het punt waar zes wandelpaden samenkomen – een plek die al decennia geliefd is bij verliefde stelletjes. Het kunstwerk verbeeldt de bijzondere spanning die tussen mensen kan ontstaan en vormt zo een treffend eerbetoon aan de romantische ontmoetingen die deze plek door de jaren heen heeft gekend.

Amorsrond is vervaardigd uit een combinatie van Impala-graniet en Kashmir White. Deze robuuste materialen zijn kenmerkend voor het oeuvre van Verhoeven, die bekendstaat om zijn gebruik van duurzame steensoorten als hardsteen en graniet. Het beeld werd geplaatst in 1999, het jaar dat Sonsbeek 100 jaar stadspark werd.

Vergeeten vuurwachter: de brandvijver van Gulden Bodem

Verscholen in het groen aan de rand van park Gulden Bodem ligt een stille getuige van een vurige geschiedenis: een oude brandvijver. Ooit aangelegd om het vuur te bestrijden, nu bijna vergeten. Op Google Maps staat hij nog vermeld als 'Poel Park Gulden Bodem', maar in het echt is hij amper zichtbaar – overwoekerd, verwaarloosd en bedekt met algen. Wat ooit een strategisch reservoir voor bluswater was, is nu een verborgen vlek op de kaart met een verhaal dat het verdient om verteld te worden. In dit artikel duiken we in de wereld van brandvijvers – van hun cruciale rol in brandbestrijding tot hun verborgen aanwezigheid in onze parken.

Water tegen vuur: een onmisbare voorziening

In tijden zonder brandslangen of waterleidingen moesten mensen creatief zijn in hun strijd tegen vuur. Brandvijvers – kunstmatige of natuurlijke vijvers die permanent gevuld bleven – vormden een essentiële buffer tegen mogelijke vlammen. Strategisch geplaatst bij landhuizen, boerderijen of fabrieken en bedoeld om in geval van nood snel inzetbaar te zijn. Vaak stond er een bord bij met 'brandvijver' of 'verboden te vissen'. Brandvijvers werden meestal gevoed door regenwater, beken of grondwater. In stedelijke gebieden verdwenen veel van deze vijvers naarmate moderne infrastructuur hun rol overnam, maar

in parken en buitenplaatsen zijn ze soms nog te vinden – verstopt of vermomd als gewone vijver.

Brandvijvers als landschapselement

In de parken Sonsbeek en Zypendaal zijn vijvers zeker niet alleen functioneel, maar ook visueel opgenomen in het landschapsontwerp. Denk aan de vijvers bij Huis Zypendaal of de Grote Vijver in Sonsbeek. Naast een esthetische belang, dienden deze waterpartijen in eerste instantie vooral een economisch belang. Langs de Sint Jansbeek, die ontspringt uit de sprengen van Zypendaal, stonden ooit zo'n tien watermolens die door de beek werden aangedreven. En hoewel de parkvijvers tegenwoordig vooral een ecologische of recreatieve waarde hebben, is het goed mogelijk dat ze in het verleden ook voor brandbestrijding zijn ingezet.

De vergeten brandvijver op Gulden Bodem

Opmerkelijk is dat juist in park Gulden Bodem (volksmond: Gravinnebos), in tegenstelling tot Sonsbeek en Zypendaal, géén natuurlijke of esthetische waterpartijen aanwezig zijn. En dat maakt de aanwezigheid van de brandvijver intrigerend. Dit kleinere park, dat in feite fungeerde als de "overtuin" van Zypendaal, vormt een overgang tussen de natuur van de Veluwe en de stedelijke bebouwing in Arnhem-Noord. De oude brandvijver, die zijn functie inmiddels heeft verloren, bevindt zich aan de rand van het park. Bij de parkingang aan de Gerard Douweg, vlakbij de hoek van de Van Heemstralaan. Het wordt aan het oog onttrokken door overhangend groen en een dikke laag algen. De benaming op Google Maps 'Poel Park Gulden Bodem', verhuult zijn oorspronkelijke functie als brandvijver.

Geen functie meer als waterbron

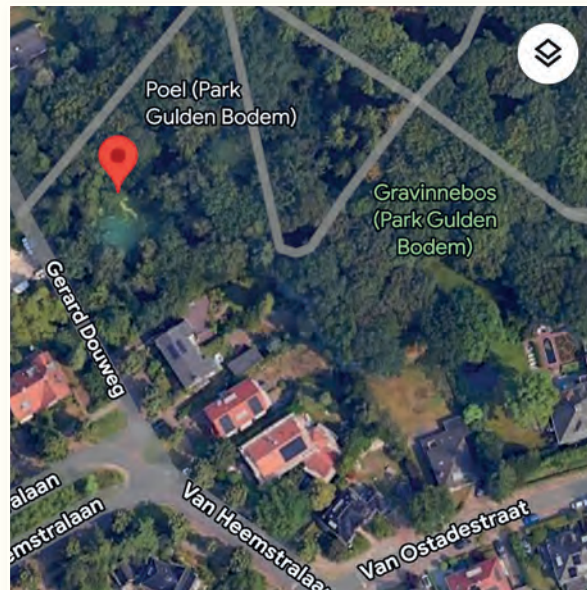
Parkbeheerder Jan Floor kent de plek zeker: "De brandvijver op Gulden Bodem is een ronde betonnen bak met een diepte van ongeveer

70 centimeter. Deze wordt gevuld door hemelwater vanuit de omgeving via de goot. Voor brandbestrijding is deze niet meer geschikt. Te klein en teveel begroeiing. Ik verwacht ook niet dat deze bij de brandweer nog in een systeem is opgenomen als waterbron." Zijn vermoeden wordt bevestigd door de brandweer van Arnhem. De brandvijver maakt geen deel meer uit van het huidige bluswaternetwerk, dat voornamelijk bestaat uit brandkranen, vijvers en open waterpartijen die voldoen aan de richtlijnen uit de 'Handreiking Bluswaternetwerk en Bereikbaarheid 2019'. In Arnhem-Noord, waar natuur en stad samenkomen, worden deze bronnen zorgvuldig gekozen op basis van bereikbaarheid en risicoprofielen. Brandweer, gemeente en de Veiligheidsregio Gelderland-Midden werken samen om de huidige voorzieningen actueel en toegankelijk te houden.

Stille herinnering aan vuurbeheersing

Toch leeft de voormalige brandvijver van Gulden Bodem voort in herinnering én poëzie. In de jubileumuitgave over 25 jaar wijkvereniging

De Penseelstreek uit januari 2022, wordt de plek liefdevol bezongen in een alinea van het gedicht 'De hoge kamp' van Marko Otten.

Screenshot Google Maps waarop de brandvijver staat aangegeven als 'Poel Park Gulden Bodem'.

De overwoekerde brandvijver in park Gulden Bodem, met algen en begroeiing rondom.

'De brandvijver teruggeroepen naar het park toonde zich ooit open en bloot hij berust nu in mijn geheimen heftig blozen schuilt in zijn blauwe gloed.'

Een beeld dat recht doet aan de vergane, maar niet vergeten rol van dit verborgen water. Want de plek is meer dan een 'poel' met water. Het is een stille herinnering aan vuurbeheersing op een plek zonder andere waterpartijen, een vergeten verdedigingslinie tegen het vuur. Misschien is het tijd om deze oude vuurwachter zichtbaarder te maken – niet uit noodzaak, maar als eerbetoon aan een verleden waarin vuur letterlijk geblust werd met moed, mankracht en een strategisch aangelegde waterpartij.

*Tekst en foto's: Lonneke Kranendonk
Met dank aan Niels van der Graaff en Jan Floor.*

Oranjerie in vuur en vlam

Glorie en ondergang van een glazen pronkstuk

In park Sonsbeek stond ooit een indrukwekkende oranjerie: een glazen gebouw voor exotische planten, maar ook voor ontspanning en vertier. Wat ooit een trotse blikvanger was, ging in 1897 op tragische wijze ten onder in een allesverwoestende brand. De geschiedenis van dit verdwenen bouwwerk blijft fascineren.

Glazen huis vol groen en grandeur

Ooit stond er in Sonsbeek een oranjerie, een beetje vergelijkbaar met die bij Kasteel Rosendael. Zo'n bouwwerk met veel glas werd gebruikt voor de overwintering van sierheesters, meerjarige kuipplanten en subtropische gewassen. De oranjerie van Sonsbeek

was gebouwd in opdracht van Hendrik baron van Heeckeren in de jaren twintig van de negentiende eeuw. Anthony Aytink van Falkenstein wordt samen met architect-aannemer Jacob Coers als ontwerper en bouwer genoemd. Het bouwwerk was gesitueerd tussen de ingang aan de Apeldoornseweg en de Stadsvilla. Bezoekers kwamen er dus altijd langs. De tekening van A. Wijnants geeft een indruk van het gebouw van ongeveer 12 bij 25 meter.

Een ooggetuige in 1826

In 1826 bezocht de Amsterdammer Pieter de Clercq tijdens zijn 'Geldersch reisje' Sonsbeek en de Hartjesberg. Hij kwam op 21 juni 1826 vanaf de westzijde en liep voor het huis

langs naar de oranjerie. *'De weg hiernaartoe ging door eene laan van een paar honderd zowel bloeiende als vruchtdragende oranjeboomen. De oranjerie was zeer brillant en had meer van een gehoorzaal als van een bloemenkast. Dezelve was binnen geheel van blaauw steen en daar de fijne gewasschen alle buiten stonden was er midden in de oranjerie een superbe billardtafel geplaatst met de noodige ingrediënten ertoe. Midden in de orangerie waren ook twee alkoven in elk derwelke fraaije bustes stonden. Door eene laan van orangeboomen wandelde men weder uit de oranjerie naar de vijver die voor het huis is...'*

De oostgevel van de oranjerie, naar een tekening van A. Wijnants, 1850-1854 (Gelders Archief 1554 1505).

Foto van de brand in de Oranjerie tijdens de tentoonstelling van Handel en Nijverheid, 1897.

De ondergang in vlammen

In 1897 sloeg het noodlot toe. Op 28 augustus werd de Geldersche Tentoonstelling van Nijverheid en Handel

door de nog minderjarige koningin Wilhelmina en koningin-moeder-regentes Emma geopend. Niet veel later, in de nacht van 12 op 13 september,

brak er brand uit in een speciaal voor de expositie gebouwd houten paviljoen. Deze brandde volledig af en het vuur sloeg in zijn razernij over op de oranjerie. Een Arnhemse handelaar in muziekinstrumenten uit de Kerkstraat werd ervan verdacht de boel in de fik te hebben gestoken. Hij had een stand met muziekinstrumenten op de expo. Hij moest zich voor de rechtbank verantwoorden en werd uiteindelijk na diverse getuigenverklaringen veroordeeld. De organiserende Algemeene Handelsvereniging ging door de brandschade en fors tegenvallende opbrengsten failliet. Het is niet bekend of er wederopbouwplannen voor de oranjerie zijn geweest, maar twee jaar later werd Landgoed Sonsbeek gekocht door de gemeente en werd het opengesteld als stadspark. De behoefte aan een oranjerie werd daardoor wellicht minder urgent.

Foto uit circa 1865 vanaf de Zijpendaalseweg met linksboven de Witte Villa en rechts daarvan de oranjerie (Gelders Archief 1523 - 229-0063).

Tekst: Edwin Verdurmen

Het vuurgoudhaantje, miniatuurvogeltje van zes gram

In relatie tot het thema 'vuur' zoekend naar vogelsoorten is dit amper tien centimeter kleine juweeltje met zijn knallende oranje-gele streep niet te missen. Zeker het extra uitbundig vurige mannetje. Op waarneming.nl zijn in Sonsbeek en bijbehorende parken tot nog toe zo'n 240 exemplaren gemeld, ongeveer evenveel als zijn nog iets bescheidener neefje het goudhaantje. Als je meer wilt weten over deze soorten door op waarneming.nl en/of in de vogelgids van vogelbescherming.nl te kijken, toets dan niet het gangbare verkleinwoord met -tje in, want dat geeft geen resultaten. Het robuuster klinkende 'vuurgoudhaan' of 'goudhaan' wordt wel als zoekwoord geaccepteerd.

Goudhaantjes eten vooral insecten en spinnetjes. 's Winters sluiten ze zich wel aan bij mezensgroepen. De vuurgoudhaan

leeft vooral in gemengd bos in Midden- en Zuid-Europa. We kunnen ze hier in alle seizoenen treffen. De gewone goudhaan komt ook in Scandinavië voor en minder in het zuiden.

Omdat ik zelf geen foto van een vuurgoudhaantje heb, klopte ik hiervoor aan bij Bendiks Westerink. Wij hadden jarenlang samen een drink- en voerplekje met fotohutje op een van de landgoederen langs de Amsterdamseweg. Daar maakte hij bijgaande foto. Bendiks was ooit onderwijzer en schooldirecteur, ik commercieel trainer bij een bank. Via onze natuurfotohobby werden we met hart en ziel educatief natuurbeschermer. Hij bij Landschapsbeheer Gelderland, ik bij Geldersch Landschap op Zypendaal.

Tekst: Koos Dansen.

Foto: Bendiks Westerink

Colofon

Het Bulletin VvS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054
Oplage 650 stuks

Redactie:
Rinus Baak,
Niels van der Graaff,
Lonneke Kranendonk,
Edwin Verdurmen
bulletin@vriendenvansonsbeek.nl

Vormgeving:
Coco Bookmedia

Druk:
Wilco BV

Eerder verschenen nummers vindt u op de website:
vriendenvansonsbeek.nl/bulletin

Vrienden van Sonsbeek

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

Naam:

Postcode:

Plaats:

Straat:

Reden retourzending:

Retour afzender/adreswijziging